

Johanna Isaksson

SEURAKUNTA TUTUKSI

Toiminnallinen oppitunti ensiluokkalaisille

Opinnäytetyö

CENTRIA-AMMATTIKORKEAKOULU

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma

Huhtikuu 2014

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Humanistinen ja kasvatusala, Ylivieskan yksikkö	Huhtikuu 2014	Johanna Isaksson
Koulutusohjelma Kansalaistoiminta ja nuorisotyö		
Työn nimi SEURAKUNTA TUTUKSI. Toiminnallinen oppitunti ensiluokkalaisille		
Työn ohjaaja TT Vesa Nuorva	Sivumäärä 38+11	
Työelämäohjaaja Nuorisotyönohjaaja Outi Kivistö, Vantaankosken seurakunta		
<p>Opinnäytetyönäni suunnittelin, toteutin ja arvioin toiminnallisen hankkeen Vantaankosken seurakunnan kouluyhteistyön käyttöön. Hanke kulki nimellä ”Seurakunta tutuksi”. Kehitin kouluyhteistyön käyttöön oppituntimateriaalin, jota toteutetaan vuosittain alueemme ensiluokkalaisille. Hanke oli työelämälähtöinen ja se oli kestoltaan noin vuoden mittainen.</p> <p>Hankkeen keskeisenä tavoitteena oli rakentaa materiaali, jonka avulla seurakunnan yhdyshenkilö voi mennä pitämään koululle oppituntia, uskontotunnilla. Materiaali pohjaa valtakunnalliseen uskonnon opetussuunnitelmaan. Siinä todetaan, että ensiluokkalaisten tulee tutustua oman uskonnon mukaisesti kirkkoon sekä seurakuntaan. Oppituntimateriaalin valmistuttua, koekäytin sen eräessä vantaalaisessa alakoulussa. Arvioin sen toimivuutta, opettajalta ja oppilailta saadun palautteen kautta. Tuloksena oli hyvin rakennettu ja toimiva materiaali.</p> <p>Viitekehyksessä käytin teoriana koulun ja seurakunnan yhteistyötä. Keskityin koulun ja seurakunnan yhteistyön suuntaviivoihin. Lisäksi tutustuin seitsenvuotiaan koululaisen kehityksen vaiheisiin, ottaen huomioon erityisesti uskonnollisen kehityksen. Lisäksi kävin läpi toiminnallisten menetelmien – leikin, opetuksen välineenä.</p>		
Asiasanat		
Asiasanat: kouluyhteistyö, ensiluokkalainen, toiminnallisuus -leikki		

ABSTRACT

CENTRIA UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES, Humanities and Education, Ylivieska	Date April 2014	Author Johanna Isaksson
Degree programme Civic activity and Youth work. An activity based lesson for 1 st graders		
Name of thesis Get to know your parish		
Instructor Dr. Vesa Nuorva	Pages 38+11	
Supervisor Youth worker Outi Kivistö, the parish of Vantaankoski		
<p>The objective of this thesis was to develop, produce and evaluate an activity project for Vantaankoski parish to be used in cooperating with schools. The Project was called "Get to know your parish". The material created during this project will be used on a yearly basis cooperating with the school. The need for this project rose from the working life. The thesis was a yearlong project.</p> <p>The Main theme in this project was to create material which can be used as a base for planning and teaching a religious class. The material is based on the national curriculum of teaching religion which defines that the 1st graders in elementary school have to get to know their own church and parish. After the material was finished, it was tested in a school at Vantaa. Its functionality was evaluated on the basis of the feedback received from teacher and pupils. As a result, well structured and well working material was created.</p> <p>The theory focused on the cooperation between the school and the church. The emphasis was on the guidelines that the school and the church have set together for cooperation. In addition, the focus was on the development stages of 7-year-old children, especially in terms of spiritual development. Action-based-teaching methods such as games and plays were used in the project.</p>		

<p>Key words 1st year student, cooperation between the school and the church, play, activity based learning</p>

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	TAUSTATIETOA KEHITTÄMISHANKKEESTA.....	3
2.1	Tavoite	3
2.2	Taustaa hankkeelle.....	3
2.3	Hankkeen toimintatavat ja tarvittavat välineet	5
3	VIITEKEHYS	7
3.1	Seurakunnan ja koulun välinen yhteistyö.....	7
3.2	Lapsen kehitys seitsemän vuoden iässä	11
3.2.1	Kognitiivinen ja emotionaalinen kehitys	12
3.2.2	Sosiaalinen kehitys.....	15
3.2.3	Uskonnollinen kehitys.....	15
3.3	Toiminnalliset menetelmät opetuksen välineenä – leikki	17
4	TOIMINNAN SELVITYS JA KUVAUS.....	22
4.1	Suunnitelma.....	22
4.2	Toteutus.....	26
4.3	Tulokset	27
5	POHDINTA	33
	LÄHTEET.....	35
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Opinnäytetyönäni suunnittelin, kehitin ja arvioin materiaalin Vantaankosken seurakunnan kouluyhteistyön käyttöön. Suunnittelin ensiluokkalaisia varten oppituntimateriaalipaketin, jota seurakunnan kouluyhteistyöhön osallistuvat voivat käyttää materiaalina koulun uskontotunneilla. Hanke oli työelämälähtöinen ja idean siihen sain seurakunnasta, jossa työskentelen. Opinnäytetyön hankkeistaja on Vantaankosken seurakunta.

Seurakunnan ja koulun välinen yhteistyö tulee nähdä tärkeänä ja merkittävänä. Lähitulevaisuudessa seurakuntien on pystyttävä luomaan hyvät suhteet kouluun, jotta kirkko ja seurakunta säilyisivät yhteistyökumppaneina koulumaailmassa. Seurakuntien on pystyttävä edelleen kehittämään työtottaan kouluyhteistyössä vastaamaan koulumaailman tarpeita.

Viitekehyksessä käsittelen työn kannalta olennaisia teemoja. Ensimmäiseksi avaen seurakunnan ja koulun yhteistyötä. Pohdin yhteistyön mahdollisuuksia ja tulevaisuutta. Toiseksi käyn läpi lapsen kehitystä seitsemän vuoden iässä. Oppitunnin sisältöä miettiessäni on tärkeää sisäistää ekaluokkalaisen kehitysvaihe ja sen haasteet. Lisäksi keskityn leikin ja luovan toiminnan merkitykseen lapsen elämässä ja oppimisen välineenä.

Yhteiskunnan muutokset uhkaavat myös seurakuntien näkyvyyttä koulussa. Varsinkin pääkaupunkiseudun monikulttuurisessa ympäristössä seurakunnan tekemä työ on haasteellista arjessa. Työssä tarvitaan avointa vuorovaikutusta ja yhteistyötä monien uskontojen keskellä. Pääkaupunkiseudulla tämä on arkipäivää, ja opettelemme yhdessä erilaisia työskentelytapoja uskontojen ja uskonnottomuuden

dialogin keskellä. Näen tärkeänä seurakunnan ja koulun tekemän yhteisen työn, jossa lapsen kasvua tuetaan monikulttuurisessa sekä moniarvoisessa yhteiskunnassa. Seurakunnan toiminta koulussa on osa koulun uskontokasvatusta. Se antaa valmiuksia uskontodialogiin; uskontojen väliseen vuoropuheluun, sekä sen lisäksi arvokeskusteluun ja suvaitsevaisuuteen. Lisäksi seurakunta tekee paljon muuta projektiluonteista työtä koulussa, johon kaikki oppilaat voivat osallistua.

2 TAUSTATIETOA KEHITTÄMISHANKKEESTA

2.1 Tavoite

Opinnäytetyön tavoitteena on suunnitella, toteuttaa ja arvioida Vantaankosken seurakunnan koulu yhteistyön käyttöön oppituntimateriaali ensiluokkalaisille. Hanke kulkee nimellä ”Seurakunta tutuksi” – oppituntimateriaali ensiluokkalaisille. Materiaali on tarkoitus ottaa käyttöön seurakunnan kasvatustyössä kevään 2014 aikana. Oppituntimateriaalin valmistuttua sitä voidaan hyödyntää seurakunnan työntekijän toimesta, koulun uskontotunneilla.

2.2 Taustaa hankkeelle

Vantaankosken seurakunnan alueella koulujen kanssa on tehty pitkäjänteistä yhteistyötä jo pitkään. Yhteistyöllä on saavutettu seurakunnan näkyvyys kouluissa ja koulut arvostavat seurakuntaa yhteistyökumppanina paljon. Seurakunta toimii yhtenä kasvatuskumppanina mukana koulun arjessa. Kouluille on oma nimetty yhdyshenkilö seurakunnasta. Tämä mahdollistaa tiiviin vuorovaikutuksen kaikessa seurakunnan ja koulun yhteistyössä.

Alueemme alakouluissa on kuukausittain toteutettava päivänavaus koulun salissa. Lisäksi seurakunnan työntekijät tekevät tiivistä yhteistyötä kuraattorien, terveydenhoitajien ja yksittäisten opettajien kanssa. Olemme mukana koulun arjessa erilaisten projektien kautta. Esimerkkinä tästä erilaiset luokkavierailut, ryhmäytämiset ja kiusaamistapausten selvittelyt. Lisäksi Vantaankosken seurakunta on ollut mukana toteuttamassa eri koulujen kanssa leirikoulu- ja retkitoimintaa seurakunnan leirikeskuksessa.

Vantaankosken seurakunnan kouluuyhteistyöhön on laadittu strategia (LIITE 1). Strategian avulla pyritään kehittämään seurakunnan ja koulujen yhteistyötä entistään. Lisäksi Vantaankosken seurakunta on kirjannut vuosille 2013–2014 luokka-aste kohtaisen ohjelman ja se on annettu tiedoksi kouluille (LIITE 1). Selkeä puutoskohta on ollut ensiluokkalaisia varten tarkoitettun oppituntikonaisuuden puuttuminen. Tällä kehittämishankkeella varmistetaan evankelis-luterilaiseen uskontoon kuuluvien ensiluokkalaisten tutustuminen omaan seurakuntaan. Laajemmin se palvelee koko seurakunnan varhaiskasvatusta sekä nuorisotyötä.

Kehittämishankkeen tarkoituksena on suunnitella oppitunnin mittainen toiminnallinen kokonaisuus, jossa oppilaat saavat tutustua omaan kotiseurakuntaan ja sen toimintaan sekä samalla seurakunnan työntekijään. Tavoitteena on, että kunkin alakoulun oma yhdyshenkilö pitäisi oppitunnin, jotta lapset tutustuvat oman koulun seurakunnan yhdyshenkilöön. Lisäksi pidän tärkeänä, että seurakunnan työntekijä voi tutustua hankkeen myötä yhteistyökoulun luokanopettajiin tunti-vierailun kautta. Oppitunti pidetään opettajan kanssa ennalta sovitun mukaisesti. Opettaja voi päättää, pidetäänkö oppitunti uskontotunnin kohdalla vai muulloin.

Aiemmin seurakunnan ja koulun välisiä opinnäytetyöhankkeita ammattikorkeakouluissa on tehty useampia. Seurakunnan ja koulun yhteistyötä on tutkinut Centria-ammattikorkeakoulussa, vuonna 2011 valmistuneessa opinnäytetyössään Rita Smolander. Hänen tutkimuksen tuloksena tuli esiin, että yhteistyö seurakuntien kanssa nähdään mielekkäänä opetus- ja kasvatustyön tukemiseksi, jolloin voidaan todeta, että tämäntyyppiset hankkeet ovat jatkossakin hyviä opinnäytetyön aiheita. (Smolander 2011, 51.)

Lisäksi tarkastelussani on ollut Centria-ammattikorkeakoulussa valmistunut Levijoki-Laakson ja Palolan vuonna 2009 laatima oppituntimateriaali. Sen tuloksena on todettu, että onnistuneina toimintoina tauottaa tiedollista opetusta on tehtävien ja leikkien käyttäminen. (Levijoki-Laakso & Palola 2009, 48.) Hankkeessani on tavoit-

teena leikin ja toiminnallisuuden tuominen koululuokkaan sekä oppituntiaiheen liittäminen sulavasti leikkiin.

Hankkeen suunnitteluvaiheessa esiin tuli vielä yksi tavoite. Kohdatessamme kaikki luterilaiseen kirkkoon kuuluvat koulunsa aloittaneet lapset, pyrimme saamaan heidät mukaan seurakunnan varhaisnuorisotyön toimintaan. Koulunsa aloittaneet lapset siirtyvät perinteisen lapsityön alta sujuvasti varhaisnuorisotyön alle. Tuon edellä mainitun tavoitteen mittaamiseksi ja tulosten analysoimiseksi jätin tavoitteen ”pohdinta-asteelle”. Tästä voisi jatkojalostaa uuden tutkimuksen ja pohtia, onko materiaalilla ollut tavoitavuutta.

2.3 Hankkeen toimintatavat ja tarvittavat välineet

Teen opinnäytetyön toiminnallisena kehittämishankkeena. Suunnittelen seurakunnan koulu yhteistyön käyttöön toiminnallisen oppituntikokonaisuuden. ”Seurakunta tutuksi”-oppitunti on tarkoitettu ensiluokkalaisille alueemme alakouluissa. Vantaankosken seurakunnan alueella on seitsemän alakoulua ja niissä on yhteensä noin 500 ekaluokkalaista. Tarkoituksena on tulevaisuudessa toteuttaa oppituntivierailu jokaisessa ensimmäisessä luokassa seurakunnan yhdyshenkilön toimesta.

Hankkeen valmistuttua Vantaankosken seurakunnan koulu yhteistyöllä on jokaisen ikäluokan läpäisevä materiaali valmiina alakouluikäisille oppilaille. Näin seurakunnan koulutyö tavoittaa kaikki alakoulun oppilaat kuudella ensimmäisellä luokka-asteella. ”Seurakunta tutuksi” luokkavierailut pyritään toteuttamaan kouluissa helmi-maaliskuun aikana vuosittain. Tämä ajankohta on mietitty tarkoin, ottaen huomioon ensiluokkalaisten koulutyön alkamisen haasteet. Keväällä oppilaat ovat jo tottuneet koulunkäyntiin sekä työskentelytavat ovat karttuneet. Silloin luokkavierailu on mielekästä toteuttaa. Lisäksi oppituntiin on luonnollista yhdistää keväällä kesätoiminnan mainostus ja markkinointi.

Oppitunti on kestoaltaan 45 minuutin mittainen. Se pidetään koululla kunkin luokan omassa tilassa. Seurakunnan työntekijä ottaa materiaalin mukaan ja toteuttaa oppitunnin luokanopettajan kanssa ennalta sovittuna hetkenä. Luokkatila järjestetään hiukan eritavalla kuin normaalissa kouluopetuksessa. Pulpetit laitetaan siivuun ja tuoleista tehdään rinki. Tavoitteenani on järjestää normaalista kouluarjesta poikkeava tilaisuus.

Tarvittavat välineet kuuluvat materiaalipakettiin jonka olen koonnut opinnäytetyönäni. Suurin työ oli palapelin suunnittelussa ja painotalon kilpailutuksessa. Lopulta löytyi sopiva kuva ja kestävä materiaali. Palapeli painettiin värillisenä tasotulosteena noin 4 mm paksuiselle pvc-muoville (LIITE 3). Kustannuksia kahdesta palapelistä tuli 150 euroa. Muut tarvittavat välineet ovat tulostemateriaalia, joita tarvitaan kahden oppituntimateriaali paketin koostamiseen. Kaksi materiaalia oli syytä koota heti, koska silloin oppitunnin pito eri kouluissa/ luokissa mahdollistetaan samanaikaisesti. Myöhemmin on todennäköistä, että kokoan vielä yhden materiaalin käyttöömmee. Koska työ on hankkeistettu seurakuntaan, materiaali on mahdollista kopioida seurakunnassa ja liittää materiaalipakettiin. Lähinnä materiaali on paperikopioita. Olen lisäksi laminoinut osan materiaalista.

Materiaali sijaitsee valmiina varhaisnuorisotyön toimistossa (LIITE 2). Yhdyshenkilö voi käydä hakemassa materiaalin mukaan ja mennä koululle pitämään oppitunnin. Materiaalipaketista huolehtiminen kuuluu minulle. Pyrin katsomaan kuu-kausittain, että materiaalissa kaikki on kunnossa ja täydennän tarvittaessa materiaalia. Lisäksi tiedotan säännöllisin väliajoin seurakunnassa, mistä materiaali löytyy ja neuvon sen käytössä. Ajatuksena on pitää lyhyt esittely materiaalipaketin käytöstä esimerkiksi koulutyön kokouksessa, jossa kaikki kouluyhteistyötä tekevät seurakunnan työntekijät ovat paikalla.

3 VIITEKEHYS

3.1 Seurakunnan ja koulun välinen yhteistyö

Kirkon ja koulun yhteistyöllä on pitkä historia. Aikoinaan opetus oli kirkon järjestämää ja koulut olivat kirkon kouluja. Yhteiskuntarakenteiden muuttuessa 1800-luvulla koululaitos alkoi vähitellen erkaantua kirkosta, mutta hyvät yhteydet ovat säilyneet tähänkin päivään asti. (Pihkala 2010, 92-93.) Tällöin teollistumisen myötä, kirkon asemassa tapahtui selvä muutos, kun kunta ja seurakunta erotettiin toisistaan (Ketola 2003, 40). Nykyisin lähes kaikki seurakunnat tekevät jonkinlaista yhteistyötä koulujen kanssa. Eniten säännöllistä yhteistyötä tehdään alakoulujen kanssa (92 %). Yleisimpiä yhteistyömuotoja ovat jumalanpalvelukset sekä retki- ja leiritoiminta. (Haastettu kirkko 2012, 159.) Toisaalta viimeisen kirkon nelivuotiskertomuksen (vuosilta 2008-2011) mukaan vain 18% seurakunnista ilmoitti olevan mukana säännöllisesti toteuttamassa oppitunteja kouluyhteistyössä (Haastettu kirkko 2012, 162).

Vantaankosken seurakunnan koulutyön strategian mukaan alakoulujen kanssa tehtävä yhteistyö rakentuu niin, että joka luokka-asteelle on tarjolla uskonnon tunnille oppituntimateriaalia. Näin olemme tiiviissä vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä seurakunnasta päin kouluihin. Teemme kouluyhteistyön strategian (LIITE 1) mukaista tavoitteellista työtä ja kuulemme vuosittain alueen koulujen, opettajien ja rehtoreiden arviota työn tavoitteellisuudesta ja laadusta. (Koulutyön strategia Vantaankosken seurakunnassa, 2014.)

Kristillisen kasvatuksen, mitä kouluyhteistyökin on, olennaisena tehtävänä on hyvien rakennusaiheiden antaminen lapsen elämään (Pihkala 2010, 92). Molemmilla yhteistyötahoilla on yhteinen tavoite lapsen kokonaisvaltaisesta kasvusta ja hy-

vinvoinnista. Siihen liittyy myös lapsen oikeus omaan uskontoon koulu yhteisössä. Koulu yhteistyöllä on toimiva työnjako: uskontokasvatus on koulun tehtävä ja kristillinen kasvatus eli kasteopetuksen antaminen on kirkon tehtävä. (Tytöt ja pojat seurakuntalaisina, 2012, 30.) Seurakunnan ja koulun yhteistyön lähtökohtana on kasvatus, jossa molempien tehtävät leikkaavat toisensa. Koulu yhteistyön tehtävänä on tukea oppilaitoksissa tapahtuvaa arvokasvatusta ja sivistystä. Toisena tehtävänä on edistää koko koulu yhteisön hengellistä, henkistä ja sosiaalista hyvinvointia. Kolmantena tehtävänä on edistää ihmisarvon, tasa-arvon, oikeudenmukaisuuden ja lähimmäisenrakkauden toteutumista oppilaitoksessa. (Haastettu kirkko 2012, 158.) Yhteistyö nähdään tänään erittäin merkittävänä maamme peruskouluissa. Koulut ovat nimenneet seurakunnan yhdeksi tärkeimmistä yhteistyökumppaneistaan. (Tytöt ja pojat seurakuntalaisina 2012, 30 & Pihkala 2010, 97.)

KUVIO 1. Koulu yhteistyö voidaan jakaa seuraavaan kaavioon. (Vinko, 2014. Viitattu 15.1.2014.)

Uskontokasvatuksen eri muotoja ovat koulun perinteiset juhlat, joihin sisältyy uskontoon viittaavia elementtejä sekä koulun uskonnolliset tilaisuudet, esimerkiksi päivänavaukset tai jumalanpalvelukset. (Pihkala 2010, 103.) Viime aikana yhteiskunnalliseen keskusteluun ovat nousseet koulujen uskonnollisten tilaisuuksien järjestäminen. Suvivirren laulaminen koulun kevätjuhlassa nostatti pintaan laajan sananvaihdon sen oikeutuksesta. Keskustelua käydään siitä, voidaanko koulussa järjestää tilaisuuksia, joissa on uskonnollista sisältöä. Loukkaako se muihin uskontokuntiin kuuluvia? Tulevaisuus tulee näyttämään, miten tämän asian kanssa tulee käymään.

Käytännön yhteistyömuotoja ovat esimerkiksi ryhmäyttämistoiminta, leirikoulut, kerhotoiminta, materiaali ja työntekijätuki. Tässä näkyy seurakunnan ja koulun yhdessä tekemä yhteinen kasvatustyö lapsen parhaaksi. (Pihkala 2010, 107-110.) Opinnäytetyöhankkeessani on kyseessä opetussuunnitelmaan (OPS) pohjautuva koulun uskonnon tunnille suunniteltu oppitunti/ kouluvierailu. Se ei sisällä varsinaisesti hengellistä elementtiä, vaan rakentuu uskonnollisesta sisällöstä.

Vantaan kaupungin peruskoulujen opetussuunnitelma rakentuu yhteisestä osasta, joka antaa kuntakohtaiset puitteet koulujen toiminnalle ja selkiyttää yhteisiä käytäntöjä. Lisäksi kullakin koululla on oma opetussuunnitelma. Kunkin koulun omassa opetussuunnitelmassa määritellään yhteisten linjausten pohjalta perusasiat: arvot, toiminta-ajatus, ihmiskäsitys, oppimiskäsitys. Ne ohjaavat oppilaitosten toimintaa. Opetussuunnitelma on koulutyön kehittämisen, toteuttamisen ja arvioinnin keskeinen väline. Se on elävä, yhteiskunnan muutoksiin joustavasti reagoiva asiakirja. (Vantaan perusopetuksen opetussuunnitelma, 2005, 5-7.) Uskonnon opetussuunnitelman laatiminen alakouluissa on pitkälti koulujen omalla vastuulla, valtakunnallinen opetussuunnitelma antaa tähän väljät kehykset. Opetussuunnitelman laatimisen toisena lähtökohtana on valtakunnallisen opetus-

suunnitelman lisäksi se, että ymmärretään lapsen kehitystaso sekä pedagogiset perustelut tiettyjen sisältöjen opettamisessa. (Kesola & Tirri 1998, 21.)

Pääkaupunkiseudun paikalliset olosuhteet on hyvä ottaa huomioon myös tässä raportissa. On arvioitu, että vuonna 2020 pääkaupunkiseudun koulujen oppilaista jopa joka neljäs tulee olemaan ulkomaalainen tai ulkomaalaistaustainen. Tämä tulee heijastamaan suuria muutoksia suomalaisessa yhteiskunnassa ja koulumaailmassa. (Kallioniemi & Luodeslampi 2008, 15.)

Lähtiessäni miettimään materiaalia suunnittelemaani oppituntia varten, perehdyin aluksi valtakunnalliseen opetussuunnitelmaan. Suunnitelman pohjalta ryhdyin rakentamaan materiaalia kouluyhteistyöhön. Valtakunnallisen opetussuunnitelman yhtenä keskeisenä tavoitteena on tutustua luterilaiseen kirkkoon ja toimintaan ja sisältönä on luterilaisen kirkon elämä ja seurakunta oppilaan elämässä. (Valtakunnallinen OPS, 2004). Koulun ja paikallisseurakunnan yhteistyön tavoitteet on periaatetasolla kirjattu opetussuunnitelmaan. Paikallisseurakunta on osa koulun oppimisympäristöä. Esimerkiksi eri luokka-asteiden tietyt vierailut voidaan kirjata opetussuunnitelmaan niin sanottuna yhteistyösopimuksena näin taataan työn laadukas jatkuvuus. (Hakkarainen & Pihkala 2012, 49 sekä Vinko 2014).

Opetussuunnitelman huomioiminen vaikuttaa koulun ja seurakunnan yhteistyön suunnitteluun, ajoitukseen ja sisältöön. Lähtökohtana on aina koulun opetuksen ja kasvatuksen tukeminen. Koulussa uskonnon harjoittamista ovat koulujumalanpalvelukset, päivänavaukset ja hengelliset konsertit. Oppilaiden on tärkeä päästä osallisiksi itse tekemällä. Yhdessä suunnitellen ja valmistuen näistä tilaisuuksista tulee mielekkäitä ja odotettuja. Seurakunta ei saavu kouluun työntekijän mukana, vaan on jo läsnä jokaisessa jäsenessään. Seurakunnan työntekijän on oltava koko koulua varten. Monikulttuurisessa koulussa seurakunnan on tärkeä olla kiinnostunut koko kouluyhteisöstä ja kaikesta koulun toiminnasta, uskontokuntaan tai

vakaumukseen katsomatta. Parhaimmillaan seurakunnan toiminta voi tulla tutuksi myös koulun kautta. (Tytöt ja pojat seurakuntalaisina, 2012, 30-31.) Mielestäni tässä opinnäytetyöhankkeessa on parhaimmillaan kyse juuri tästä. Kohdatessamme oppituntivierailuilla kaikki seurakuntaamme kuuluvat ekaluokkalaiset, saamme seurakunnan varhaiskasvatustyön näkyväksi ja tavoitamme varmasti näin uusia lapsia toimintaamme.

Suomen kouluissa tulevaisuuden haasteena on keskustelu uskonnon asemasta ja säilymisestä opetuksessa. Uskonto oppiaineena opetussuunnitelmassa on joutunut suurennuslasin alle. Mikään muu koulun oppiaineista ei ole joutunut kokemaan vastaavaa mediassa. Uskonnonopetuksen asemasta käytävässä julkisessa keskustelussa kaikki osapuolet ovat kuitenkin olleet yksimielisiä uskonnonopetuksen tärkeydestä, sen tuoman yleissivistyksen ja katsomuksellisen lukutaidon vuoksi monikulttuurisessa yhteiskunnassamme. (Ikkala 2014.) Sen eteen on tehtävä töitä ja kehitettävä yhteistyötä seurakunnan ja koulujen välillä. Kirkon työntekijällä on tärkeä rooli tässä. Hyvistä suhteista on pidettävä kiinni ja työntekijän tehtävä on kuunnella herkällä korvalla koulumaailmaa.

3.2 Lapsen kehitys seitsemän vuoden iässä

Lapsen kehityksen pääpiirteet pitää tunnistaa ja tiedostaa, kun ryhdytään suunnittelemaan oppituntimateriaalia. Kehitysvaiheiden huomioiminen ja ymmärtäminen auttaa oppituntimenetelmien suunnittelua ja edelleen kehittämistä. Tässä kappaleessa käyn läpi aluksi ensiluokkalaisille tyypillisiä kasvun ja kehityksen ominaisuuksia. Sitten keskityn ensiluokkalaisen lapsen ajattelun-, tunne-elämän- sekä sosiaalisten taitojen kehitykseen. Lisäksi pyrin arvioimaan uskonnollisuuden kehittymistä alakouluikäisessä lapsessa.

3.2.1 Kognitiivinen ja emotionaalinen kehitys

Seitsenvuotias koululainen on psykodynaamisen kehitysteorian mukaan latenssilapsi. Latenssi käsitteellä tarkoitetaan, että lapsi on tunne-elämältään uinuvassa-tilassa. Lapsi elää teorian mukaisesti 7-12 vuoden ikäisenä kehityksessä niin sanottua tunteiden lepokautta. Lapsi on koulun aloittamisen aikaan harmoninen, hyvin sopeutuva, pätevä ja pinnallinen. Latenssivaiheen tyypillinen merkki on ylimmän syntyminen. Tämä käsite sisältää taas kaksi osaa: omantunnon ja minäihanteen. Omatunto on vanhempien ja muiden lapselle tärkeiden henkilöiden käskyjen ja kieltojen varasto. Minäihanne taas on lapsen omien toiveiden edustaja. Latenssilapselle tyypillinen kehitystehtävä on aikuiskontrollin vähentyminen. Omantunnon ja minäihanteen kehittymisen myötä lapsi pystyy myös hallitsemaan tunteitaan paremmin. Kun riippuvuus aikuisista vähenee, kavereiden merkitys kasvaa. (Rödström 1990, 23 -27.)

Latenssilapsi viettää keskilapsuuden aikaa, jonka tunnusomaisia piirteitä ovat huolettomuus, hyvien ystävyys-suhteiden syntyminen ja kavereiden kanssa koetut seikkailut. Tässä iässä lapset oppivat uusia taitoja ja entiset valmiudet kehittyvät nopeasti, myös motoriikka kehittyy. Ensiluokkalainen on oikeudentuntoinen ja hänen maailmankuvansa on usein mustavalkoinen. Koulun aloittava seitsenvuotias on nöyrä, valmis mukautumaan sääntöihin ja kuuntelemaan aikuisten sääntöjä. Erityisesti opettaja on auktoriteetti, jonka sääntöjä noudatetaan. (Sinkkonen 2010, 31-33.)

Koulunsa aloittavan lapsen ajattelu muuttuu vähitellen konkreettisesta abstraktiin. Aluksi lapsi yhdistää käsityksensä, ajatuksensa ja kielensä konkreettiseen, aistein ja kehon avulla koettuun. Mutta vähitellen ajatus muuttuu kohti abstraktimpaa, ajateltua perustaa. Ajattelu muuttuu käsitteelliseksi ja symboleihin pohjautuviin käsityksiin. Abstraktimpi ajattelu antaa mahdollisuuden logiikan, periaatteiden ja

teorioiden maailmaan. (Rödström 1992, 17 -18.) Lapsen tietoisuus on edelleen kuvien ja tunnelmien varassa. Ohessa hänelle kehittyy asteittain käsitteellisempi ajattelu. Lapsen kuvallista ja elämyksellistä tietoisuutta tulisi vaalia riittävän pitkään. Tunne- ja eläytymiskokemukset kehittävät lapsen sisäistä maailmaa. Jos tämän kauden aikana opetukseen tuodaan liian paljon älyllistä tietoa, on joidenkin tutkimusten mukaan vaarana, että lapsen ajatusmaailma jää tunteiden, tunteiden ja tahdon- alueella epäkypsäksi. (Dunderfelt 2011, 81 -82.) Pöytähuomioon oppituntien suunnittelussa, että siinä yhdistyy toiminta ja teoria. Myös konkreetin tasolla tuominen on tärkeää tämän ikäisen lapsen oppimisen kannalta.

Piagetin mukaan seitsemänvuotias lapsi elää ajattelun kehityksessä konkreettisten operaatioiden vaihetta. Lapsi osaa luokitella erilaisia asioita loogisella tasolla ominaisuuksien perusteella ja ymmärtää ryhmittelyn väliset erot. Silti lapsi ajattelee konkreettisen tilanteen tai asian kautta tapahtumaa. Lapsen päättelykyky on konkreettista ja hänelle tulee ilmaista asiat tarkoin määriteltynä. (Piaget 1988, 106.) Lapsi ymmärtää ajatusketjuja, kun ne liittyvät konkreettisiin tilanteisiin. Lapsi oppii tekemään johtopäätöksiä ja vähitellen hän alkaa käyttää abstrakteja käsitteitä. (Holm 2004, 27.)

Lapsen tunne-elämässä tapahtuu Piagetin mukaan syvällisiä muutoksia. Lapsi saavuttaa samanaikaisesti autonomian ja yhteenkuuluvuuden tunteen muiden kanssa. Samaan aikaan lapsen tunne-elämään kuuluu uusia moraalisia tunteita ja tahdon järjestäytyminen. Aikaisemmin lapsi sai moraaliset tunteet vanhempiensa kautta, yksipuolisena kunnioituksena heitä kohtaan. Uusi tilalle ilmestynyt tunne on lasten sosiaalisen elämän kautta tuleva molemminpuolinen kunnioitus. Yksilöt arvostavat toisiaan kaikissa suhteissa ja yhteistyössä. Moraalisesti lapsi oppii ymmärtämään asioita teon näkökulmasta. (Piaget 1988, 80-82.)

Erik H Erikssonin psykososiaalinen teoria puolestaan toteaa, että kouluikäisen kehitystehtävä on ahkeruus ja pystyvyys sekä vastakohtana alemmuudentunne. Lapsi saa voimaa osaavuudesta ja sen vastakohtana on tylsistyminen. Tässä iässä syntyy Erikssonin mukaan perussuhtautuminen työhön. Lapsen tulee saada rakentavaa palautetta toiminnastaan ja hänelle tulee antaa hyvä kokemus omasta pystyvyydestä. Osaavuus on kykyjen ja älykkyyden sujuvaa käyttöä toiminnassa ja teoissa. Koulu ja kaveripiiri harrastuksineen ovat Erikssonin mukaan tämän ikäkauden tärkeät tekijät. Lapsella on käytössä valtavasti energiaa ja luovuutta. (Dunderfelt 2011, 237.) Palautteen antaminen lapsille tunnilla on tärkeä asia. Palautteen antaminen ja kuuleminen auttaa lasta muistamaan myös myöhemmin oppimaansa. Palaute kiinnittää lapsen huomion aiheeseen ja jättää pysyvän muistijäljen lapsen mieleen.

Kouluikäisen ajatteluun ja mielikuviin sisältyvät siis abstraktit asiat ja käsitteet. Tunteiden alueella ymmärretään käsitteet: ystävällisyys, iloisuus, suru, pettymys, kateellisuus ja häpeä. Tässä iässä syy-seuraus suhteen oppiminen on tärkeä ulottuvuus. Lapsen koulun aloittamista mitataan koulukypsyydellä. Koulukypsyys edellyttää tiettyä älyllistä tasoa, mutta myös tunne-elämän tasapainoista kehittymistä ja sosiaalistumista. (Arajärvi 1992, 15 -16.) Kouluikäisen tiedollinen kehittyminen ja tietomaailman avautuminen avaa uusia näköaloja maailmaan. On kuitenkin hyvä muistaa, että lapsen kehitystasosta riippuu, miten hän ymmärtää asiat. Koulun alkamisaika on tärkeä erityisesti itsetunnon kasvun ja omanarvontunnon kehittymisen kannalta. (Arajärvi 1992, 20 -21.) Kouluikäisen lapsen kohtaamiseen pitää kiinnittää erityistä huomiota. Työntekijän on tavoitettava lapsen ajatusmaailma. Kun työntekijä on tottunut kouluikäisen kysymyksiin, on hänelle luontevampaa tavoittaa hyvä lähestymistapa koululaiseen. (Pihkala 2010, 100.)

3.2.2 Sosiaalinen kehitys

Koulun aloittaminen, uusi ilmapiiri ja uusi sosiaalinen yhteisö asettavat vaatimuksia lapsen sopeutumiskyvyille ja sisäisille kyvyille. Tässä muutosvaiheessa lapsella on voimia kohdata uusi, irtaantua varhaislapsuuden ympäristöstä ja hänen intonsa oppia uutta on suurta. (Dunderfelt 2011, 81.) Sosiaaliseen kasvuun ja kehitykseen auttaa se, että lapsi on saanut toimia ryhmässä ja hän on oppinut kuuntelemaan muita. Mutta on opittava pitämään myös omista mielipiteistä kiinni. Lisäksi lapsen on kyettävä kompromisseihin. (Arajärvi 1992, 16.)

Koululaiselle ystävyysuhteet ovat tärkeitä yhteistyötaitojen, neuvottelutaitojen ja vuorovaikutuksellisen herkkyyden kehittymisessä. Nämä suhteet ovat sidoksissa kognitiiviseen kehitykseen. Sosiaalista älykkyyttä vaativina taitoina pidetään kykyä yhteistoimintaan, selkeään kommunikaatioon, empaattisuuteen ja rakentavaan tunteiden ilmaisuun. (Luukkonen, 2001, 34.) Suunnittelemani oppitunnilla toiminnallinen osuus oli yhteinen leikki. Leikki kehittää erityisesti sosiaalista älykkyyttä (Vuorinen 2001, 181).

3.2.3 Uskonnollinen kehitys

Oppituntimateriaalin suunnittelun yhtenä lähtökohtana on ymmärtää lapsen uskonnollista kehitystä. Sen ymmärtäminen ja avaaminen auttaa seurakunnan työntekijää perustelemaan tekemiään päätöksiä. Kouluikäiset käyvät läpi keskeisiä uskonnollisen kehityksen vaiheita konkreettisesta kohti abstraktia. Lapsen kehityksessä on varsin laaja tiedollinen ja ymmärryksellinen jakauma. Lapset käsittävät siitä johtuen uskonnolliset asiat hyvin eri tavoin. Lasten tiedolliset valmiudet ovat jo saman vuosiluokan sisälläkin suuria. Osa koululaisista saa myös paljon kristillistä kasvatusta kotona. (Pihkala 2010, 99.)

Lapsen saavuttaessa kouluikänsä, hän alkaa erottaa sisäisen ajattelumaailman ja ulkoisen todellisuuden. Tähän liittyen Piaget puhuu eräänlaisesta ylimenokauden kehityskriisistä. Lapsi kohtaa seitsenvuotiaana moraalisen, uskonnollisen ja älyllisen kriisin. Tämä vaihe ravistelee lapsen aiemmin saavutettua turvallista maailmaa. Moraalisesta näkökulmasta lapsi ymmärtää, että vanhemmat eivät olekaan kaikki tietäviä. Uskonnollisesti katsoen lapsi oivaltaa, että jumalalliset ominaisuudet eivät sovi todellisuuteen. Älyllisesti lapsi oivaltaa tieteen ja logiikan lait, jotka muokkaavat hänen maailmankuvaansa. Tämä kausi muuttaa lapsen uskonnollista ajattelua ja tunteita. Kunnioitus, tottelevaisuus ja rakkaus, joita lapsi tuntee vanhempiaan kohtaan, muuttuvat ja kohdistuvat nyt Jumalaan. Prosessi etenee hitaasti. Koulun aloittanut lapsi saa uusia tietoja ja uuden tavan ajatella. Tämä aiheuttaa sen, että lapsen aikaisempi ymmärrys ja maailmankuva eivät sovi yhteen uusien tietojen kanssa. Tämä vaihe hämmentää lasta ja sekoittaa lapsen uskoa. (Tamm 1988, 44 -45.)

Kun uskonnollisessa kokemuksessa on mukana elämys, tunne, mielikuvitus, toiminta ja ymmärrys, lapsi voi oivaltaa omaan elämäänsä liittyvää kokonaisvaltaisesti. Uskonnollisessa kasvussa on kyse prosessista, jota Kolb kuvaa kokonaisvaltaiseksi oppimiseksi. Hänen mukaansa silloin oppimisessa yhdistyvät omakohtainen kokemus, pohdiskeleva havainnointi, asian käsitteellistäminen ja aktiivinen toiminta. (Luukkonen 2001, 44 -45.) Kolbin kokonaisvaltaisen oppimisen mallin mukaan kokemuksellinen oppiminen ja ymmärtävä tiedostaminen yhdistyvät. Kolb yhdistää henkilökohtaisen kokemuksen ja tunteet, pohdiskelevan havainnoinnin, abstraktin käsitteellistämisen sekä aktiivisen toiminnan. (Luukkonen 2001, 54 -55.) Oppituntimateriaali perustuu mielestäni hyvin tähän malliin. Materiaali antaa lapselle näitä kaikkia osioita. Lapset saavat olla aktiivisina toimijoina tunnilla, tehdä havaintoja, ajatella ja pohtia ongelmaratkaisuakin.

Uskontokasvatustilanteiden suunnittelu pohjautuu ymmärrykseen lapsen hengellisestä kasvusta. Uskonnollista kehitystä tunteva kasvattaja arvioi mielessään kasvatustilanteisiin osallistuvien lasten kehityksen vaiheet. Piaget toi 1960-luvulla teorian ajattelun kehittymisestä. Hänen teoriansa uskontokasvatuksen kannalta liittyy uskonnollisten kysymysten ja kykyyn ymmärtää uskonnollisia käsitteitä. Piaget erotti kognitiivisessa kehityksessä neljä tasoa, joista keskityn tässä konkreettisten operaatioiden vaiheeseen, johon ikänsä puolesta ensiluokkalaiset kuuluvat. Lapsi pystyy ajattelemaan loogisesti, kun kyseessä on konkreettinen tapahtuma tai kohde. Piagetin teorian keskeisin anti on konkreettisten operaatioiden vaiheesta siirtyminen formaalisten operaatioiden vaiheeseen. On esitetty, että uskonnollisessa ajattelussa siirtyminen abstraktille ja symboliselle tasolle tapahtuu myöhemmin, kuin muussa ajattelussa. (Pruuki 2010, 223 -226.) Sinkkonen (2010, 37) toteaa Piagetin teorian pohjalta, että 7-8 vuoden iässä lapsella on harppauksenomainen muutos kognitiivisten taitojen suhteen.

Lapsia varten teologian tulee olla riitin omaista, eli uskonnon toiminnallista ja kokemuksellista harjoittamista. Eli mitä lapsi voi itse tehdä ja kokea. Kertomuksien, leikin, laulun ja kuvien kautta hengellinen ja moraalinen sanoma välittyy lapselle suoraan. Hengellisten kokemusten välittämisessä lapselle ulkoisilla puitteilla ja tradition välittäjällä on suuri merkitys. Kasvattajan on huolehdittava, että ilmapiiri on turvallinen ja ympäristötekijät positiivisia. (Holm 2004, 43 -44.)

3.3 Toiminnalliset menetelmät opetuksen välineenä – leikki

Tekemällä oppiminen eli toiminnasta oppiminen lienee yksi vanhimpia oppimismenetelmiä ihmisen historiassa. Se on edelleen pienen lapsen perusmalli oppia vanhemmiltaan. Parhaiten toiminnallisia menetelmiä kuvaa kokonaisvaltainen toiminta, jolla on mahdollisimman paljon yhtymäkohtia opiskelun kohteena ole-

viin taitoihin. Oppiminen tapahtuu tekemällä ja osallistumalla. Toiminnallisuus on yksi tärkeimpiä tapoja opetuksen konkretisoimisessa ja se sopii hyvin myös menetelmäksi koululuokassa. Toiminnallisuudessa korostuu todellisuus, johon opiskelu kohdistuu; tutustuen, kokeillen, harjoitellen ja osallistuen. Konkreettisuus korostuu, koska siinä oppiminen perustuu omiin kokemuksiin ja oppilas saa välittömästi palautteen osaamisestaan. Lisäksi konkreettinen toiminnallisuus on yksi tuloksekkaan opiskelun edellytys. (Vuorinen 2001, 179-181.) Hyvä oppimisympäristö on lapselle sellainen, jossa on leikkiympäristö. Siellä leikin mahdollisuudet otetaan vakavasti ja sille luodaan myös mahdollisuudet, aikaa, tilaa ja resursseja. (Kalliala 1999, 300.)

Lapin yliopistossa toteutettu tutkimusprojekti leikillisestä oppimisympäristöstä kouluissa kertoo tuloksissa, että leikillinen oppimisympäristö palvelee opetusta ja oppimista. Opettajien mukaan opetussuunnitelmaan sisältyvän tavoitteen voi oppia leikkimisen ja pelaamisen kautta. (Hyvönen, Kangas, Kultima & Latva 2007, 270-271.)

Leikin didaktiikan tehtävänä on selvittää, millaista kasvatusta ja opetusta hyödyttäviä seurauksia leikillä on (Vuorinen 2001, 183). Leikin merkitys lapsen kehitykselle on kiistatta tärkeä. Koulussa leikit ovat usein oppimistarkoitusta varten kehitettyjä leikkejä eli didaktisia leikkejä. Aikuinen asettaa leikille etukäteen tavoitteen ja esittelee leikin sisällön lapsille. Leikit antavat lapsille oppimismahdollisuuksia, lapsia kiinnostavalla ja motivoivalla tavalla. Didaktiset leikit sopivat, kun harjoitellaan uutta opittavaa asiaa konkreettisten toimintojen ja materiaalien avulla. (Aaltonen, Ojanen, Siven, Vihunen & Vilen 2000, 243.) Leikit ja pelit ovat oleellinen osa toiminnallista aktiivisuutta. Parhaimmillaan leikki liittyy sisällöllisestikin opiskeltavaan aiheeseen ja leikin aikana lapsi saa vaihtelua normaaliin koulutyökentelyyn. Leikin avulla lapsi saa koulussa purkaa energiaa ja käyttää luovuuttaan. (Vuorinen 2001, 181.)

Toiminnallisten menetelmien ohjaajan tulee tuntee menetelmät, joita hän käyttää sekä kohderyhmä, jonka kanssa hän työskentelee. Toiminnallisuus herättää prosesseja ja tunteita, joiden käsittelyyn pitää varata tietoa, varata taitoa sekä aikaa. (Hyppönen & Linnonsuo, 2002, 8.) Osallistamisen tavoitteena on saada ihmisten kokemukset, tiedot, taidot, tunteet ja asenteet mukaan toimintaan. Ohjaajan tehtävä on aktivoida erilaisen tekemisen kautta osallistujia. Osallistamisen tavoitteena ovat aktivoiminen, omakohtaisen tiedon esille saaminen, tunteiden ja asenteiden korostaminen sekä erilaisten näkökulmien esille tuominen ja niiden ilmaisemiseen rohkaiseminen. Periaatteena osallistavia menetelmiä käytettäessä on se, että oppiminen nähdään kumulatiivisena prosessina, jossa tietoa saadaan monin eri tavoin. Osallistajat saavat tuoda omia näkökulmiaan yhteiseen keskusteluun, ja kaikkia niitä pidetään tärkeinä. Asioista keskustellaan ryhmässä, jolloin asioiden monimutkaisuus tai monipuolisuus tulee esille. Ohjaaja ei ole varsinaisesti asiantuntija vaan toiminnan mahdollistaja. Asioiden tai tilanteiden käsittely toiminnallisesti johtaa usein myös toimintaan, eikä vain tiedon jakamiseen ja vastaanottamiseen. (Hyppönen, 2002, 12.) Lapsilähtöisyys korostuu osallistamisen kautta.

Leikki kehittää lapsen sosiaalisia taitoja, itsekuria ja yhteistyökykyä. Leikki antaa tilaa luovuudelle ja uusille mahdollisuuksille, mutta myös vapauttaa energiaa, purkaa jännitystä ja edistää ryhmän vuorovaikutusta. Se on käyttökelpoinen ryhmän, tutustumisessa, kiinteytymisessä ja spontaanin vuorovaikutuksen luomisessa, mutta myös niiden ylläpitämisessä. Nämä edesauttavat ja ovat tärkeitä taitoja, edellytyksiä koulunkäynnille. Leikillä ei aina tarvitse olla erityistä opetuksellista tavoitetta, mutta perinteisiä leikkejä voi muunnella siten, että ne liitetään opiskeltavaan aiheeseen. (Pruuki 2008, 143-144.) Leikin kautta on mahdollisuus opetella yhteistyötä, ja sen sujuminen parantaa oppimistuloksia, työntekoa, osallistumisaktiivisuutta ja ryhmässä viihtymistä (Leskinen 2010, 13). YK:n lasten oikeuksien

sopimuksessa, leikki mainitaan lapsen oikeudeksi (Leikin merkitys lapselle, viitattu 28.2.2014).

Kun lähdin pohtimaan materiaalia oppituntia varten, halusin ottaa toiminnallisuutta mukaan. Olen sitä mieltä, että ensiluokkalaisten kuuluu leikkiä yhteisiä leikkejä luokkatilanteessa. Leikkiminen auttaa jaksamaan ja leikki sopii hyvin luokkatilanteeseen. Leikin positiivisista merkityksistä tiedetään, mutta leikin merkitys muuttuu merkittävästi koulun alettua. Päivähoidossa leikitään vielä, mutta koulussa keskitytään selkeästi opillisiin asioihin. Leikin ja toiminnallisuuden eteen tulisi voida käyttää voimavaroja, jotta leikin hyvät ominaisuudet säilyisivät lapsen ympärillä koulussakin. Kaikenikäisille leikki on lahja, se on harjoittelevaa suhtautumista maailmaan, omien sisäisten kykyjen harjaannuttamista ja sosiaalisten taitojen oppimista (Dunderfelt 2011, 79).

Materiaali koostui monipuolisesti erityyppisistä aiheista. Lapsen kehityksen huomioon ottaen ja yhteistyökoulun opettajaa haastatellen, tuli esiin, että ekaluokkalainen ei jaksaa keskittymiskyvyltään pitkäkestoista tapahtumaa. Kun opetushetki rakennetaan sisältämään erilaisia menetelmiä, niin mielenkiinto säilyy ja lapset jaksavat kiinnostua ja motivoitua. Lisäksi koulun uskonnontunnille suunnitellun leikin on oltava kyseiseen oppiaineeseen sidoksissa.

Toiminnallisten menetelmien käyttö opetuksessa helpottaa opetusta. Ryhmässä on erilaisia osallistujia, jotka oppivat eri tavoin. Toiminnallisuus mahdollistaa eri aistikanavien ja oppimistyylien käytön. Itse koetut ja itse tehdyt asiat tuntuvat mielekkäiltä ja merkityksellisiltä. Omakohtainen kokemus auttaa asioiden muistamisessa ja antaa uusia oivalluksia itsestä, toisista ja ympäröivästä maailmasta. Toiminnallisuus lisää ryhmän yhteishenkeä ja yhteenkuuluvuutta. Toiminnallisten menetelmien käyttö kehittää myös lapsen itsetuntoa ja itsetuntemusta. (Leskinen 2010, 13.) Hyvä itsetunto suojelee lasta, tämän sisäisen varmuuden varassa voi

selvitä myöhemmin monenlaisista eteen tulevista vastoinkäymisistä (Sinkkonen, 1992, 67).

Ryhmän ollessa toisilleen tuttu entuudestaan toiminta on silti hyvä aloittaa aina lämmittelyllä. Ryhmä saadaan näin irrotettua tavallisista rutiineista. Käytettäessä erilaisia luovan toiminnan menetelmiä, annetaan ryhmäläisen unohtaa hetkeksi itsensä ja keskittyä tehtävään. Näin hän pääsee käyttämään kokonaisvaltaisesti eri aisteja, kehoaan, mielikuvitustaan ja tunteitaan. (Valkeapää 2011, 22.) Ohjaajan on hyvä tiedostaa ryhmän tuttuusaste, luokkatyöskentelyssä voidaan olettaa ryhmän olevan jo varsin turvallinen (Aalto 2000, 84).

4 TOIMINNAN SELVITYS JA KUVAUS

4.1 Suunnitelma

KUVIO 2. Opinnäytehankkeen aikataulu.

Hankesuunnittelu käynnistyi keväällä 2013. Kevään aikana kävimme keskustelua seurakunnassa ja idea opinnäytetyöhön syntyi. Mielestäni työelämälähtöinen projekti tuntui mielekkäältä ja tartuin siihen. Aineiston kerääminen alkoi jo syksyllä 2013. Sovin henkilökohtaisesti marraskuussa 2013 alueemme alakoulun 1-luokan opettajan kanssa hankkeen kokeiluvaiheesta hänen luoksaan. Löysin opettajan, joka halusi yhteistyöhön, viemään tätä hanketta eteenpäin. Kävimme tuolloin opettaja Pirjo Mäkilän kanssa keskustelun ja hän oli halukas yhteistyöhön. (Puhe- linkeskustelu opettaja Pirjo Mäkilän kanssa, marraskuu 2013.)

Opettaja lupasi valita luokastaan yhden oppilaan, jota haastattelen välittömästi oppitunnin jälkeen. Lisäksi haastattelen luokanopettajan. Laitoin vielä yhteistyö-

koulun rehtorille tiedonannon hankkeesta edellisellä viikolla, jotta hän on tietoinen ja muistaa myös tämän.

"Hei ja tervetuloa näissäkin merkeissä meille!" Rehtori Inkeri M. (Malqvist, I. sähköpostikeskustelu 27.2 2014.)

Hankesuunnitelman esittely oli tammikuussa 2014. Tuolloin suunnitelmani hyväksyttiin sellaisenaan ja saatoin ruveta keräämään materiaalia teoriaosuutta varten. Oppitunnin materiaalipaketti valmistui helmikuun loppuun mennessä. Aikataulun kanssa tuli hieman kiire, koska en heti löytänyt painotaloa, joka pystyisi painamaan tasotulosteena kuvan Myyrmäen kirkosta. Kilpailutin useammassa painotalossa palapelin kustannukset ja lopulta löysin Helsingistä sopivan painopaikan ja oikean materiaalin. Materiaalin valinta oli myös haastavaa, koska halusin materiaalin olevan kestävä ja lasten käsille sopivaa.

Oppituntimateriaali pohjaa valtakunnalliseen opetussuunnitelmaan. Valitsemani osiot materiaaliin mietin harkiten ja otin huomioon lapsen valmiudet ymmärtää opettamani aihe. Tunnin koko aihe rakentuu punaiseksi langaksi kotikirkosta tehtyyn palapeliin (koko 1m x 1,5m) joka on koottuna ja esillä tunnin ajan. Oppitunnin muut aiheet nivoutuvat loogisesti kirkkoon ja seurakunnan elämään. Kuva auttaa lapsia ymmärtämään muunkin opettamani aiheen.

Seuraavaksi siirrytään yhdessä miettimään, mitä kirkkorakennuksen sisällä tapahtuu. Palapelin kokoamisen jälkeen tarkoitus on miettiä yhdessä oppilaiden kanssa, miksi seurakunta ja kirkko ovat lapsen elämässä tärkeitä. Lapset saavat miettiä muun muassa mitä kirkossa voi tehdä. Kun vastaus löytyy, lapsi saa asettaa kyseistä asiaa vastaavan tekstin palapelin päälle. Tekstit ja vastaukset olen laminoinut etukäteen.

Tämän jälkeen esittelen lapsille seurakuntamme maskotin, jonka voi nähdä esimerkiksi koulussa tai leirillä. Maskotti haluaa tutustua jokaiseen lapseen ja käydä jokaisen sylissä. Samalla kun lapsi saa pehmolelun syliin, hän saa kertoa oman nimen ja mitä harrastaa. On tärkeää, että lapset saavat olla myös äänessä tunnilla ja kertoa itsestään. Leikimme myös kuka tykkää –leikkiä. Aiheet olen valinnut seurakuntamme koululaisten harrastekerhojen teemoista. Voin todeta leikin jälkeen lapsille, että itse asiassa näitä kaikkia voi tehdä seurakunnan monissa kerhoissa. Lopuksi esittelen ajankohtaista lapsille suunnattua toimintaa seurakunnassa sekä jaan mainoksia kotiin viemiseksi. Tunnin aikana annan lapsen ihmettelylle, kyselylle ja keskustelulle.

Yhdistin vielä materiaaliin opettajaa varten kotikirkosta tehtävän (LIITE 4). Opettaja voi palata vielä seuraavalla tunnilla aiheen käsittelyyn. Materiaalissa toistuu kuva kotikirkosta ja tehtävänä on nimetä kirkkosalin keskeiset paikat monisteseen. Oppilaat saavat täytettyään monisteen liittää sen uskonnon vihkoon.

Suunnitelman laatimisessa vaikeaa oli aikatauluttaminen. Pohdin suunnitelmaa laatiessani, että koska suunnittelemani hanke saadaan konkreettisesti käytäntöön seurakunnassa. Painetta ja halua siihen suuntaan on, että suunnittelemani oppituntikokonaisuutta voitaisiin ryhtyä kokeilemaan alueemme kouluissa jo maaliskuun 2014 aikana. Pohdin, saanko kaiken tarvittavan materiaalin kokoon oppituntia varten. Tarkoitukseni on tehdä kaksi valmista materiaalipakettia seurakunnan käyttöön, mutta ensi vaiheessa kevään aikana tavoitteenani on yksi valmis materiaali. Toisen materiaalin teen valmiiksi myöhemmin.

Hankesuunnitelmaa tehdessäni jouduin pohtimaan koulun näkökulmasta lupasioita. Mitä lupia mahdollisesti tarvitsen hankkeen eteenpäin viemiseksi ja toteuttamiseksi? Kävimme keskustelua koulun yhteistyöopettajan kanssa ja hän oli sitä mieltä, että rehtorin ja opettajan lupa riittää tässä tilanteessa. Voin harjoitusoppitunnin jälkeen haastatella lapsia, ilman heidän vanhempiansa lupaa. Lapsen vas-

taamisen yhteydessä hänen henkilöllisyytensä pysyy salassa. Tutkimustilanteessa lapsille pitää antaa oikeus tulla kuulluksi ja nähdyksi, omilla ehdoillaan. Hyvien tutkimustapojen mukaan, lasten tutkimukseen osallistumiseen tarvitaan huoltajan tai muun laillisen edustajan lupa. (Kuula 2006, 147.) On tärkeää huomioida nämä eettiset asiat opinnäytetyöprosessissa, kun hanke koskee lapsia ja uskonnollista orientaatiota.

Arviointi menetelmänä käytän avointa haastattelua. Avoin haastattelu on tutkimushaastattelun lajeista lähimpänä keskustelua. Menetelmässä haastattelijan asema on keskeinen ja haastateltavan tulee pitää huoli siitä, että hän saa kaiken tarvitsevänsä tiedon keskustelusta. Avoin haastattelu sopii hyvin silloin menetelmäksi, kun haastateltavia on vähän. (Hirsjärvi & Hurme 1982, 31-32.)

Pyrin huolehtimaan haastattelussa, että kysymykset ja järjestys ovat samanlaisia kaikille haastateltaville. Haastattelu on vapaamuotoinen, jolloin haastateltavat saavat vastata siihen haluamallaan tavalla. (Kuula 2006, 129.) Avoimessa haastattelussa haastattelijalla ottaa selville, haastateltavien ajatuksia, mielipiteitä, tunteita ja käsityksiä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 209). Haastattelua tehdessä lapsille, on tärkeää ottaa huomioon lapsen kehitysvaihe ja lapseus. Lapsia haastatellessa on ohjenuorana pidettävä lapsen kielellä toimimista. Keskustelun ja vuorovaikutuksen on oltava lapsen elämänpiiristä nousevaa ja sekä herkkyyttä että reflektiivisyys tulee huomioida. (Alasuutari 2005, 162.)

Olimme etukäteen sopineet opettajan kanssa haastattelusta välittömästi oppitunnin jälkeen. Suunnittelin etukäteen haastattelun keskeiset kysymykset, jotta saan keskittyä haastattelutilanteessa oleelliseen. Haastattelun keskeiset kysymykset olin miettinyt etukäteen, peilaten teoreettiseen viitekehykseen ja tavoitteiden aseteluun. Haastattelutilanne rakentui teemoittain viitekehyksen pohjalta ja laajeni sitten mielipidekysymyksiin myöhemmin. Opettaja lupasi myös antaa tarkennuk-

sia jälkikäteen tarpeen vaatiessa sähköpostitse tai puhelimitse. Lapsia haastateltaessa on tärkeää ottaa huomioon turvallinen ilmapiiri. Kerroin avoimesti lapsille, miksi haastattelen heitä ja sen että he saavat vaikuttaa mielipiteellään oppitunnin materiaalin laatuun. Lapset saivat myös kysellä minulta tutkimuksesta ja siitä, miksi olen tullut juuri heidän luokkaansa.

4.2 Toteutus

Käytännön toteutus laatimani oppituntimateriaalin pohjalta pidettiin Uomarinteen alakoululla tiistaina 11.3.2014. Silloin koulussa on uskontopalkkitunti ja materiaalin testaus oli tällöin helpoin järjestää. Kaikki tarvittava materiaali oppituntia varten valmistui hyvissä ajoin ennen käytännön toteutusta. Pidin erittäin tärkeänä materiaalin testausta ennen materiaalin lopullista kokoamista. Sain lopulta arvokasta palautetta sekä opettajalta, että lapsilta oppitunnin sisällöstä ja rakenteesta.

Oppitunnilla oli 15 luterilaiseen kirkkoon kuuluvaa oppilasta, luokanopettaja ja minä. Muutama oppilas oli poissa, sairaana tai lomalla. Tunnille osallistuvista kaksi oli maahanmuuttajalapsia, joten heidän kielellinen osaamisensa oli hapanroivaa. Aloitimme siirtämällä yhdessä pulpetit syrjään ja tekemällä tuoleista ympyrän. Tarkoitus oli tehdä normaalista koulumuotoisesta opetustyylistä hieman eroava ratkaisu. Esittelin lyhyesti itseni ja sitten paneuduimme aiheeseen. Tämän raportin lopussa on yhdistettynä liitteenä materiaali kokonaisuudessaan (LIITE 2).

Pidän tärkeänä, että oppitunnin voi pitää seurakunnan työntekijä yksin. Apuna luokkatilanteessa on hyvä olla lapsille tuttu luokanopettaja, mutta vastuu oppitunnin pitämisestä on seurakunnan työntekijällä. Lisäksi oppituntia varten tarvittava materiaali on helppoa ottaa mukaan, koska kaikki tarvittava materiaali mahtuu kangaskassiin.

Oppitunti sujui mielestäni hyvin ja suunnittelemani aikataulu pysyi myös hyvin kasassa. Materiaalia on sopivan verran 45 minuutin oppituntia varten. Jonkin verran kiireen tuntu tuli itse tunnin jälkeen, kun oppilaiden oli ehdittävä syömään toiseen koulurakennukseen. Haastattelin välittömästi tunnin jälkeen kolmea lasta ja opettajaa. Tarkoitukseni oli haastatella vain yksi oppilas opettajan lisäksi. Mutta lapset olivat halukkaita haastateltaviksi, niin päätin ottaa heidät mukaan prosessiin. Kysyin aluksi lasten palautteen ja jäin vielä hetkeksi kaksin opettajan kanssa. Opettaja lupasi myös tarvittaessa palata asiaan, jos jokin kohta tarvitsi lisää arviota.

Tulevaisuudessa ”Seurakunta tutuksi” luokkavierailut pyritään toteuttamaan kouluissa helmi-maaliskuun aikana vuosittain. Tämä ajankohta on mietitty tarkoin ottaen huomioon ensiluokkalaisten koulutyön alkamisen haasteet. Keväällä oppilaat ovat jo tottuneet koulunkäyntiin ja luokkavierailu on mielekästä toteuttaa. Lisäksi oppilaiden ryhmäytyminen ja valmiudet tämäntyypiseen oppimistuokioon ovat kasvaneet ja kehittyneet.

4.3 Tulokset

Tulosten saaminen ennen varsinaisen lopullisen materiaalin kokoamista osoittautui hyvin tärkeäksi. Mielestäni oli tärkeää saada palaute opettajan lisäksi myös lapsilta. Luokassa pidetyn tunnin jälkeen päätin tehdä muutaman pienen muutoksen lopulliseen versioon materiaalista. Muutokset eivät olleet suuria, mutta keskityn tulosten analysoinnissa lähinnä tähän asiaan.

Tulokset perustuvat henkilökohtaiseen näkökulmaan, opettajan näkökulmaan sekä lasten antamaan palautteeseen. Peilaan myös tämän hankkeen teoriapohjaa

tuloksiin. Pyrin myös refleктоimaan omaa oppimisprosessia suhteessa tuloksiin. Pohjaa omaan henkilökohtaiseen näkökulmaan antaa myös samanikäinen ensiluokkalainen lapseni.

Onnistuin kokoamaan materiaaliin ”punaisen langan”. Keskeisenä asiana pidän kirkon kuvasta tehtyä palapeliä. Se on lapsille hyvin konkreettinen ja helposti ymmärrettävä. Oppitunnin muu sisältö liittyy kirkon kuvaan ja auttaa lapsia ymmärtämään ja sisäistämään kuvan kautta asiaa. Palapeli on koko ajan esillä tunnilla ja siihen on helppo viitata muissa opetuksellisissa asioissa. Opetustuokion sisältö nousee hyvin valtakunnallisesta opetussuunnitelmasta. Lapsi ymmärtää tunnin pohjalta, millaista toimintaa omassa kotiseurakunnassa on ja millaista luterilaisen kirkon elämä on.

Tavoitteena on saada tulevaisuudessa myös samantyyppinen palapeli Vantaankosken seurakunnan pohjoisen alueen pääkirkosta, Kivistön kirkosta. Tuon kirkon alueella on tällä hetkellä kolme alakoulua, jossa on tarkoitus myös järjestää oppitunteja. Esittelin seurakuntamme työyhteisölle tätä opinnäytehanketta maaliskuun lopulla ja työyhteisö oli ajatuksestani samaa mieltä. Innostus ja kiinnostus tätä materiaalia kohtaan oli mukava huomata. Sainkin muutaman pyynnön jo tulevaa kesää varten, että esimerkiksi palapeliä voi hyödyntää rippikouluryhmien kanssa työskennellessä.

Opettajan antaman palautteen mukaan, kokonaisuus oli hyvä. Oppitunnin rakenne oli selkeä ja se eteni hyvin alusta loppuun. Seurakunta tulee tutuksi hyvin tämän oppitunnin kautta ja he voivat luokassa jatkaa seuraavalla uskontotunnilla asian käsittelyä. Opettajan mielestä oli mukavaa, kun aiheeseen saadaan vielä palata seuraavalla uskonnon tunnilla (LIITE 4). Tunnilla erityisen hyvää oli konkreettisuus, esimerkiksi ristin aiheen käsittely. Palapeli alkoi rakentumaan kirkon rististä ja kerroin lapsille ristin symboliikkaa sekä näytin kaulassani olevan ristin

lapsille. Opettaja kiinnitti huomiota erityisesti loogisesti rakennetusta oppitunnin rungosta.

”Lisäksi palapeli oli lapsia motivoiva ja siihen yhdistyi kaikki muu opettamasi luontevasti.” Opettaja.

”Kuka tykkää? leikki oli myös sopiva aiheeseen. Siinä oli hyvä kun asiat oli valmiiksi kirjoitettu ylös. Se oli kiva variaatio tutusta leikistä.” Opettaja.

Onnistuin rakentamaan oppitunnin niin että teoria ja käytäntö vuorottelivat hyvin. Tunnissa oli toiminnallisuutta ja teoriaa sujuvasti yhdistettynä. Toisaalta palautteen mukaan tuntiin voisi yhdistää vielä visuaalisuutta, esimerkiksi kuvilla.

”Siinä oli sopivasti puhetta.” Opettaja.

”Kuvia voisi olla enemmän, silloin lapsen aistikanavia tulee käyttöön enemmän”. Opettaja.

Kuvien käyttöä visuaalisena välineenä olin ajatellut ottaa käyttöön jo aiemmin. Päätin kuitenkin tässä vaiheessa jättää kuvat pois itsenäisistä syistä. Mutta opettajan antaman palautteen pohjalta päätin kuitenkin muuttaa ajatustani. Liitän materiaaliin kuvia välittömästi. Olen jo Vantaan seurakuntien viestinnän kautta kysynyt kuvamateriaalia käyttööni. Osan kuvista saan liitettyä materiaaliin myös omista kuvatiedostoista.

Lapsilta kerätyn palautteen mukaan tulokset olivat ristiriitaisia ja toisistaan poikkeavia. Kysyin kaikilta lapsilta mielipidettä heti tunnin päätyttyä. Lapset saivat vastata mielipiteen tunnista, näyttämällä peukalollaan ajatuksensa. Kerroin että

- peukalo ylös= oli kiva tunti, en muuttaisi mitään siinä.
- peukalo keskelle= ei ollut hyvä, mutta ei huonokaan. Pieniä muutosaiheita.
- peukalo alas= ei ollut kiva tunti

Gallupin tulos oli seuraava: yksi oppilas laittoi peukun alas, kaksi oppilasta keskelle ja loput ylös. Kun kysyin oppilaalta, joka laittoi peukalon alas, hän ei osannut kuitenkaan perustella näkemystään. Mielestäni tämä käyttämäni menetelmä on hyvä pienten lasten kanssa, koska silloin kaikki saavat tuoda mielipiteensä esille, vaikka sanallisesti se voi tuntua liian haastavalta. Lasten mielipiteen huomioon ottaminen antaa lapsen äänelle merkityksen.

Materiaalin muutosehdotukset opettajan palautteen perusteella olivat hyvin pieniä. Opettajan mukaan ensiluokkalaisten lukutaito on keväällä vielä hyvin yksilöllinen ja tasoerot ovat suuret. Lisäksi pääkaupunkiseudun kouluissa, maahanmuuttaja lapset ovat arkipäivää. Palautteena sain, että oppitunnille suunniteltu materiaali tulee olla selkeä, tikkukirjaimin kirjoitettu. Lisäksi tekstit olisi hyvä tavuttaa ensiluokkalaisia varten. Opettaja pyysi myös, että seuraavalle uskonnontunnille kehitetty kirkkosalin nimeämistehtävä vaatisi valmiit vastaukset, koska ne eivät ole suinkaan kaikille opettajille selviä. Nämä muutokset teen vielä ennen lopullisen materiaalin julkistamista.

Koin tärkeänä myös kolmen lapsen antaman palautteen. He olivat innokkaita osallistumaan keskusteluun, tunnin jälkeen. Muut lapset lähtivät ulos välitunnille odottelemaan muuta luokkaa.

”Palapelin tekeminen oli ihan kivaa. Se oli erilaista.” Tyttö.

”Kuka tykkää –leikki oli kivaa. Oli mukavaa jäädä keskelle”. Tyttö.

”En tekisi mitään toisin.” Tyttö.

Pojat halusivat antaa myös palautetta. Heidän palautteensa erosi jonkin verran tyttöjen antamasta palautteesta. Yhteenvetoa en lähtisi kuitenkaan tekemään suoraan sukupuolen perusteella, vaan uskon että kyseessä oli enemmän poikien yhteisöllisyydestä ja toisiinsa tukeutumisesta.

”Liian pitkä tunti, palapelin tekeminen kesti liian kauan, muut olivat sopivan pituisia”. Poika.

”Oli tylsää kuunnella välillä, enemmän toimintaa ja vähemmän puhetta”.
Poika.

Materiaalin kehittäminen koulu yhteistyöhön tuntui mielekkäältä ja tärkeältä. Aihe nousi selkeästi tarpeesta ja projektilla oli tiivis yhteys työelämään. Toisena osapuolena on koulu ja toisaalta seurakunta jossa työskentelen. Materiaalin valmistuttua, se tulee välittömästi käyttöön. Sen käyttöaste on vuosittain useita työtunteja, mutta tavoitettavuus hyvä. Oppituntikyselyitä alueemme kouluilta on jo saapunut ja kevään aikana meillä olisi tavoitteena käydä kaikki ensimmäiset luokat läpi. Uskon materiaalista jo tulleen palautteen mukaan, että sitä tulevat käyttämään seurakunnan työyhteisön jäsenet muussakin työssä, kuin koulutyössä. Materiaali on helposti muunneltavissa muillekin työaloille seurakunnassa.

Halusin oppituntimateriaaliin liittää toiminnallisuutta ja yhteistä leikkiä. Yhteisöpedagogin ammatillisuuteen kuuluu ohjaustaidot ja halusin yhdistää ammatin tuomaa ydinosaamista materiaaliin. Näen että opetuksen ja ohjaamisen hallitseminen kuuluu kirkon nuorisotyöntekijän vahvuuksiin ja ammatillisuuteen.

Oppitunnin pito tuntui luonnolliselta itselleni. Olen tehnyt tämäntyyppistä työtä seurakunnassa kymmenen vuoden ajan. Olin tervetullut luokkaan ja se on itselleni merkittävä asia. Ilmapiiri luokassa oli vastaanottavainen ja lämmin. Minun oli helppoa lähestyä lapsia kysymyksiin ja he olivat vuorovaikutteisia koko tunnin ajan. Kokonaisuudessaan kouluvierailu sujui mukavissa merkeissä.

Hankkeen myötä valmistunut materiaali ei varsinaisesti sisällä hengellisyyttä. Uskonnon tunnilla ristien teeman käsittely kuitenkin johdattaa lapsia ydinsanomaa äärelle. Toisaalta seurakunnan työntekijän pitämä oppitunti koulussa ajatellaan lähtökohtaisesti sisältävän hengellistä sisältöä. Ajattelen kuitenkin, että olen hengellinen työntekijä koulumaailmassa, mutta samalla kasvattajana. Suunnittelemani oppitunti on uskonnon tunnille tarkoitettu ja sidottu koulun opetussuunnitelmaan.

Seurakunnan toiminnan esittely yhdistyy luontevasti oppituntimateriaaliin. Lapset saivat kotiin vietäväksi kesätoiminnan esittelymainoksen. Työntekijän tehtävä on tunnilla vastata kysymyksiin ja innostaa toisaalta lähtemään mukaan esimerkiksi leirille. Materiaalipaketti pysyy toimintakuntoisena, kun sinne liitetään aina ajankohtaista materiaalia tulevista retkistä ja leireistä. Seurakunnan toimintaan osallistuminen on professori Lea Pulkkinen havaintojen mukaan osoittautunut vaikutuksiltaan myönteiseksi, esimerkiksi koulumenestyksen suhteen. (Kinnunen 2007, 130.)

5 POHDINTA

Opinnäytetyön tekeminen ja materiaalin kokoaminen kouluyhteistyön käyttöön tuntui mielekkäältä ja omaa työtä ajatellen hyödylliseltä. Hankkeella oli selvä tarve työelämässä. Toimeksiantajan asettamat odotukset täyttyivät hyvin ja materiaali valmistui ennakoidusti aikataulussaan ja se tuli käyttöön välittömästi. Olen oppinut opinnäytehankkeen myötä, että halukkuutta seurakunnan ja koulun yhteistyöhön on runsaasti. Useampi yhteistyökoulun opettaja ja luokka ovat olleet halukkaita yhteistyöhön ja materiaalin testaukseen. Tämä on antanut entisestään minulle voimia ja halua saattaa tämä projekti loppuun.

Pitäessäni materiaalin pohjalta oppitunteja, havaitsin että oppitunnin sisältö muuttuu ryhmän mukaan. Ryhmän vireystaso, vuorovaikutus, motivaatio ja ympäristö vaikuttavat tunnin sujuvuuteen. Lisäksi oma tunnetila vaikuttaa tunnin sujuvuuteen. Mielestäni kukin materiaalin käyttäjä voi muokata tarpeitaan vastaavaksi ja oman näköisekseen materiaalin.

Seurakuntien tulee panostaa kouluyhteistyöhön ja lisätä resursseja. Näen tärkeänä kouluyhteistyön merkityksen ja sen, että seurakunta saa tehdä kouluilla työtä. Koulujen kautta kohtaamme paitsi seurakuntalaiset, mutta myös ne tytöt ja pojat jotka eivät ole seurakunnan jäseniä. Heihin tulee panostaa erityisesti nyt, kun kirkko menettää jäseniään laajalla rintamalla. Kun alakouluikäiset lapset saadaan mukaan seurakunnan toimintaan, se vahvistaa heidän sidettään seurakuntaan ja se saa syntymään positiivisen kuvan seurakunnasta.

Kasvatuskumppanuuden häviäminen nähdään todellisena uhkana koulun ja seurakunnan välillä, pääkaupunkisedun monikulttuurisessa ympäristössä. Tämän vuoksi kouluyhteistyötä tulisi edelleen kehittää ottaen huomioon myös muut us-

konnot. Avoimella keskustelulla ja kohtaamisella on huomattava arvo kouluyhteistyössä.

Toivon tästä raportista olevan hyötyä kaikille, jotka suunnittelevat tai tekevät seurakunnan ja koulun välistä yhteistyötä. Materiaalia voi käyttää sellaisenaan kouluyhteistyössä tai muokata sitä vastaamaan omia tarpeita. Tavoitteena on, että tämä valmistelemani materiaali on seurakuntamme käytössä noin 5-10 vuotta. Materiaali säilyttää ajankohtaisuuden, käyttämällä ajantasaisia esitteitä seurakunnan toiminnasta.

LÄHTEET

- Aalto, M. 2000. Ryppäästä ryhmäksi. My generation. Tampere: Tammerpaino Oy.
- Aaltonen, M., Ojanen, T., Siven T., Vihunen., R. ja & Vilen., M. 2000. Lapsen aika. Juva: Wsoy.
- Alasuutari, M. 2005. Mikä rakentaa vuorovaikutusta lapsen haastattelussa. Teoksessa Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Toim. Johanna Ruusuvuori ja Liisa Tiittula. Jyväskylä: Gummerus. S. 145-162.
- Arajärvi, T. 1992. Koulutulokkaan muotokuva. Teoksessa Tasapainoinen koululainen. Toim. Terttu Arajärvi. Juva: WSOY. (S. 15-21.)
- Dunderfelt, T. 2011. Elämänkaaripsykologia. Helsinki: Wsoypro Oy.
- Haastettu kirkko. 2012. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2008-2011. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 115. Porvoo: Bookwell Oy.
- Hakkarainen, K., & Pihkala, P. 2012. Seurakunta ja koulu. Yhteistyön käsikirja. Lk-kirjat ja Poikien ja tyttöjen keskus. Helsinki: Lasten keskus.
- Holm, N. 2004. Teologiaa lasta varten. Teoksessa Lapsityön käsikirja. Toim. Leena Heinonen, Juha Luodeslampi & Leena Salmensaari. Kirjapaja Oy. Jyväskylä: Kirjapaino Gummerus Oy. (S. 25-48.)
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1991. Teemahaastattelu. 5 painos. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S., Remes P., & Sajavaara, P. 2010. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hyppönen, M., & Linnossuo, O. 2002. Zip Zap ja Boing. Leikkejä ja muita toiminnallisia menetelmiä. Helsinki: Lasten keskus.
- Hyvönen, P., Kangas, M., Kultima, A & Latva. S. 2007. Let' s play! Tutkimuksia leikillisistä oppimisympäristöistä. Lapin yliopiston kasvatustieteellisiä raportteja 2. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.
- Ikkala, J. 2014. Minne menet uskonnonopetus? Kirkon töissä lehti 1/2014.
- Kalliala, M. 1999. Enkeliprinsessa ja itsari liukumäessä. Leikkikulttuuri ja yhteiskunnan muutos. Gaudeamus. Tampere: Tammerpaino Oy.

Kallioniemi, A., & Luodeslampi, J. 2008. Moniuskontoinen koulu oppimisympäristönä. Helsinki: Lk-kirjat. (S. 11-34.)

Kesola, A., & Tirri, K. 1998. Uskonto ala-asteen arjessa ja juhlassa. Lasten keskus. Helsinki: Gummerus kirjapaino Oy.

Ketola, K., 2003. Uskonto Suomalaisessa yhteiskunnassa 1600-luvulta nykypäivään. Teoksessa Moderni kirkkokansa, Suomalaisten uskonnollisuus uudella vuosituhannella. Toim. Kimmo Kääriäinen, Kati Niemelä & Kimmo Ketola. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 82. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy. (S. 40-52.)

Kinnunen, S. 2007. Anna mun olla lapsi. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Koulutyön strategia Vantaankosken seurakunnassa 2014. Painamaton asiakirja.

Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Leikin merkitys lapselle. 2014. Mannerheimin lastensuojeluliitto, vanhempainnetti. www-dokumentti. Saatavilla: www.mll.fi/vanhempainnetti/lasten/leikit/leikin_merkitys_lapselle/. Luettu 23.2.2014.

Leskinen, E. 2010. Ryhmä toimimaan. Vinkkejä tutustumiseen, oppimiseen ja yhteistyöhön. Juva: Bookwell Oy.

Luukkonen, L. 2001. Lapsen kehitys. Teoksessa Nollasta Neljääntoista. Käsikirja seurakuntien lapsi- ja varhaisnuorisotyöhön. Toim. Liisa Luukkonen. Lasten keskus. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy. (S. 30-49.)

Malqvist, I. 2014. Rehtori Uomarinteen alakoulu. Henkilökohtainen tiedonanto. Sähköpostikeskustelu. 27.2.2014.

Monikasvoinen kirkko. 2008. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2004-2007. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 103. Tampere.

Mäkilä, P. 2013. Luokanopettaja Uomarinteen alakoulu. Henkilökohtainen tiedonanto, keskustelu. 11/2013.

Palola, S., & Levijoki-Laakso, M. 2009. Jumalan luomia me kaikki. Lähetyskasvatusta alakouluihin. Opinnäytetyö Centria-ammattikorkeakoulu. Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma. Saatavilla:

<http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/4864/JUMALAN%20LUOMIA%20ME%20KAIKKI.pdf?sequence=1>. Luettu 7.3.2014.

Piaget, J. 1988. Lapsi maailmansa rakentajana. Kuusi esseetä lapsen kehityksestä. Juva: Wsoy.

Pihkala, P. 2010. Seurakunnan ja koulun yhteistyö. Teoksessa Jo iso, vielä pieni. Toim. Eero Jokela & Heli Pruuki. Helsinki: Lasten keskus Oy. (S. 92-112.)

Pruuki, L. 2010. Hengellinen lapsi. Teoksessa Jo iso, vielä pieni. Toim. Eero Jokela & Heli Pruuki. Helsinki: Lasten keskus Oy. (S. 222-234.)

Pruuki, L. 2008. Ilo opettaa. Tietoa, taitoa ja työkaluja. Helsinki: Edita.

Rödström, M. 1990. Lapsen kehitys 7-12 vuotta. Keuruu: Otava.

Sinkkonen, J. 1992. Harrastukset: liikaa vai liian vähän? Teoksessa Tasapainoinen koululainen. Toim. Terttu Arajärvi. Juva: Wsoy. (S. 59-67.)

Sinkkonen, J. 2010. Kouluikäinen poika. Teoksessa Jo iso, vielä pieni. Toim. Eero Jokela & Heli Pruuki. Helsinki: Lasten keskus Oy. (S. 31-42.)

Smolander, R. 2011. Seurakunnan ja koulujen yhteistyö ja sen kehittäminen Liedossa. Opinnäytetyö. Centria-ammattikorkeakoulu. Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma. Saatavilla:
<http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/32401/Smolander%20Rita%20pdf.pdf?sequence=1>. Luettu 10.3.2014.

Tytöt ja pojat seurakuntalaisina. 2012. Kehittämissasiakirja. Kirkkohallituksen julkaisuja. Helsinki: Kirkkohallitus.

Tamm, M. 1988. Lasten ja nuorten uskonnollinen maailma. Helsinki: Lasten keskus.

Valkeapää, M. 2011. Pomppivat pavut. Ryhmätoimintaa pienille ja isoille. Poikien ja tyttöjen keskus. Helsinki: Lasten keskus.

Valtakunnallinen OPS, 2004. Vuosiluokat 1-5. www-dokumentti. Saatavilla:
http://opspro.peda.net/porvoo/viewer.php3?DB=porvoo&mode=2&document_id=61sivistystoimi. Luettu 10.11.2013.

Vantaan perusopetuksen opetussuunnitelma. 2005. Toim. Ulla Nurmi. www-dokumentti. Saatavilla:
http://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaa_wwwstructure/63069_poOPS_1_.pdf. Luettu 10.11.2013.

Vinko, T. 2014. Kirkon lapsi ja nuorisotyön neuvottelupäivät. Jyväskylä. Luento-muistiinpanot.

Vuorinen, I. 2001. Tuhat tapaa opettaa. Menetelmäopas opettajille, kouluttajille ja ryhmän ohjaajille. Suomen Morenoinstituutin julkaisusarja nro 1. Tampere: Vammalan kirjapaino Oy.

Koulutyön strategia Vantaankosken seurakunnassa

Koulutyön strategia perustuu kolmisäikeiseen yhteistyöhön seurakunnan ja koulun välillä.

Kolme säiettä ovat:

1. hengellinen
2. opetuksellinen
3. sielunhoidollinen

1. Hengellinen säie

Hengelliseen säikeeseen kuuluvat koulujumalanpalvelukset ja päivänavaukset sekä kouluhartaudet. Alueemme kouluissa pidetään vuosittain n. 250 päivänavausta ja koululaiskirkkoja on noin 30. Kirkot sijoittuvat adventti- ja jouluaikaan sekä pääsiäiseen ja kevääseen. Tähän työhön osallistuvat koko nuorisotiimi ja papisto.

2. Opetuksellinen säie

Opetukselliseen yhteistyön kuuluu luokka-asteille suunnattu yhteistyö. Tähän yhteistyöhön osallistuu pääasiallisesti nuorisotyön tiimi. Kuitenkin käytännössä mukana ovat myös kanttorit ja koko papisto sekä vahtimestarit ja viraston henkilökunta.

Luokka-asteinen strategia:

- 1-luokka: Seurakunta tutuksi helmikuussa
- 2-luokka: Kotikirkkoviikko marraskuussa
- 3-luokka: Laurentius seikkailu lokakuussa
- 4-luokka: Toimitusten viikko toukokuussa
- 5-luokka: Vaihtuva lähetystyön teema yhdessä lähetystyön työalan kanssa
- 6-luokka: Virsibumtsibum, kanttori ja nuorisotyöntekijä vierailevat kouluilla

3. Sielunhoidon säie

Kolmantena säikeenä yhteistyössä on sielunhoitotyö. Tällä tarkoitetaan strategiassa sekä suuronnettomuuksien kaltaisten tilanteiden jälkihoitoa kouluilla että yksittäisen murhenäytelmän purkua ja läpikäymistä luokan/kouluyhteisön kanssa. Tähän työhön osallistuu eri työalojen henkilökuntaa erillisen kriisisuunnitelman mukaisesti.

A. Suuronnettomuuden jälkihoito (kouluissa)

Vantaankosken seurakunnalla on hyvät perinteet suuronnettomuuksiin liittyvässä kriisityössä. Koulutyön osalta vakiintuneita käytäntöjä ei ole. Tämä on valtava puute, joka on käytännön ruohonjuuritasolla huomattu sekä Jokelan että Kauhajoen ampumatapausten jälkeisinä päivinä. Puute on tullut esiin viiveellä, koska ongelmat tiedonkulussa ovat paljastuneet joidenkin koulujen kohdalla vasta jopa yli vuosi onnettomuuden jälkeen. Noudatamme Vantaankosken seurakunnan koulutyön kriisisuunnitelmaa.

B. Yksittäisen murhenäytelmän/kriisitilanteen purku ja läpikäyminen

Yksittäiset murhenäytelmät, oppilaan tai opettajan kuolema tms. on koululuokalle tai koko koululle iso kriisi. Tähän kriisiin opettaja / rehtori haluaa ja toivoo usein seurakunnan työntekijöiltä läsnäoloa ja osaamista. Tärkeää on toimia ammattitaidolla, yhteistyössä koulun henkilökunnan kanssa. Tärkeää on myöskin se, että mahdollisuuksien mukaan tiedetään etukäteen mitä voidaan tarjota ja millä resursseilla se on mahdollista toteuttaa. Painopisteenä on ohjata lapset ja nuoret suremaan ja myös suuntaamaan katsetta tulevaisuuteen ja toivoon. Noudatamme Vantaankosken seurakunnan koulutyön kriisisuunnitelmaa.

”SEURAKUNTA TUTUKSI” –Materiaalipaketti

Oppitunti ensiluokkalaisille

Ennakkovalmistelut:

Oppitunti on kestoaltaan enintään 45 minuutin mittainen. Seurakunnan kouluyhteistyötä tekevän on hyvä olla paikalla vähintään 15 minuuttia ennen tunnin alkua. Oppitunti pidetään koululla kunkin ryhmän omassa kotiluokassa, ev.lut uskontotunnin aikana. Seurakunnan työntekijä ottaa materiaalin mukaan ja toteuttaa oppitunnin luokanopettajan kanssa ennalta sovittuna hetkenä. Materiaali löytyy valmiina Myyrmäen kirkolta varhaisnuorisotyön toimistosta.

Luokkatila järjestetään siten, että pulpetit laitetaan sivuun ja tuoleista tehdään ympyrä. Ohjaaja huolehtii, että kaikilla lapsilla on hyvä istumapaikka ja kullakin on näköyhteys toisiinsa.

Tarvikkeet:

- Myyrmäen kirkon palapeli
- Miksi seurakunta on tärkeä lapsen elämässä –laminoidut tekstit (5kpl)
- Lil-Afl pehmolelu
- Laminoidut valokuvat (3kpl)
- Mitä seurakunnassa voi harrastaa? (A4)
- Jätä opettajalle kotiseurakuntani moniste kopioitavaksi oppilaille + oikeat vastaukset

KUVA Lil-Alf

©Lotta Numminen Vantaan seurakunnat/ viestintä

Tavoite:

Oppitunnin tavoitteena on tehdä seurakunta ja sen toiminta tutuksi lapsille. Tunti rakentuu yhdessä tekemisestä, lasten osallisuudesta, yhteisestä keskustelusta sekä leikistä. Lisäksi seurakunnan työntekijä tulee lapsille tutuksi.

Ohjeet:

Tutustu ohjeisiin hyvin etukäteen ja huolehdi kaikki materiaalit mukaasi koululle. Oppitunti aloitetaan kokoomalla yhdessä iso palapeli. Aluksi kukin oppilas saa käteensä yhden palan. Jokainen lapsi saa laittaa oman palan paikalleen isoon palapeliin. Valmiista palapelistä muodostuu Myyrmäen kirkon kuva. Kuva alkaa rakentumaan hyvin ristipalasta.

Kuva johdattaa yhteiseen keskusteluun:

- Mistä minä tulen? Missä työskentelen?
- Voit johdattaa oppilaat kysymällä, kuka on esimerkiksi joskus käynyt täällä? Minkälaisissa tapahtumissa, palautetaan yhdessä mieliin.
- Kerro lyhyesti itsestäsi ja työstäsi seurakunnassa.
- Kerro lisäksi seurakunnan merkityksestä ja siitä mitä varten seurakunta ja kirkko ovat tärkeä asia lapsen elämässä. Lapsilta voi kysyä, mitä kirkossa tehdään ja miksi ihmiset käyvät kirkossa. Työntekijä johdattelee lapsia kysymyksineen, jotta oikea vastaus löytyy lapsilta. Tarkoitus on laittaa lapsien kanssa kootun palapeli-kuvan päälle tekstit (virsilaulu, rukous, hiljentyminen, Jumalan läsnäolo, kerhot, / leirit- ja retket). Kun lapsi arvaa vihjeestäsi oikein, hän saa tehtäväkseen laittaa tekstin kuvan päälle. Lapset keksivät muitakin asioita, joista voi jatkaa keskustelua lasten kanssa.

Seuraavaksi esitellään lapsille Lil-Alf –niminen, seurakunnan maskotti, pieni norsu. Tämä maskotti kiertää paljon yhteisissä tapahtumissa; kuten leireillä, luokkavierailuilla tms. Lil-Alf haluaa käydä kaikkien lasten luona ja kun norsun saa käteensä, lapsi saa kertoa oman nimensä ja lempiruokansa/ harrastuksensa. (Tähän kuva). Jos haluat tehtävästä haastavamman, pehmolelun voi heittää aina seuraavalle ringissä, silloin heittäjän ja vastaanottajan välillä katsekontakti on tärkeä.

Heittäjä sanoo, kenelle haluaa heittää ja vastaanottaja ottaa kiinni. Ohjaaja pitää huolen, että kaikki saavat sanoa.

Leikimme vielä yhdessä - kuka tykkää leikin. Paperilla on erilaisia teemoja valmiiksi kirjattuna seurakunnan erilaisista harrastekerhoista. Yksi saa olla piirin keskellä ja kysyä vuorotellen näitä asioita. Kaikki mukana olijat, jotka ovat samaa mieltä, nousevat ylös ja vaihtavat paikkaa. Yksi jää taas piirin keskelle ja saa olla seuraava kysyjä (huolehdi, että piirissä on tuoleja yksi vähemmän kuin osallistujia.) Kerron lopuksi lapsille, että tästä leikistä huomasitte; jokaiselle löytyy kivaa tekemistä seurakunnan kerhosta.

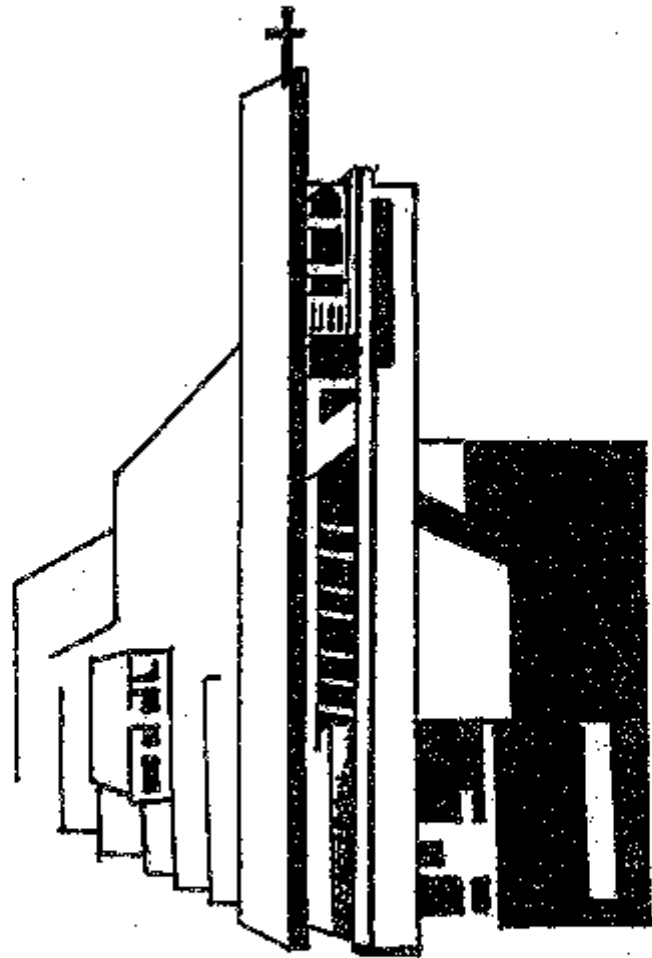
Kuka tykkää esimerkiksi:

- näyttelemisestä
- kokkaamisesta
- askartelemisesta
- liikunnasta
- seikkailemisesta
- laulamisesta
- sählyn pelaamisesta
- puutöistä
- piirtämisestä

Seuraavaksi esittelen tarkemmin seurakunnan tekemää koululaisille tarkoitettua työtä. Näytän kuvien (laminoidut A3-kuvat) avulla lapsille, mitä tarkoittaa harrastekerho, retki, leiri. Tässä voi esitellä lapsille ajankohtaisia ja tulevia leirejä. Kysy varhaisnuorisotyöltä mikä on juuri nyt ajankohtaista.

Lopuksi: kerää kaikki materiaali mukaan ja huolehdi luokka siistiksi ja huonekalut paikoilleen. Opettajalta voi kysyä palautetta tunnista.

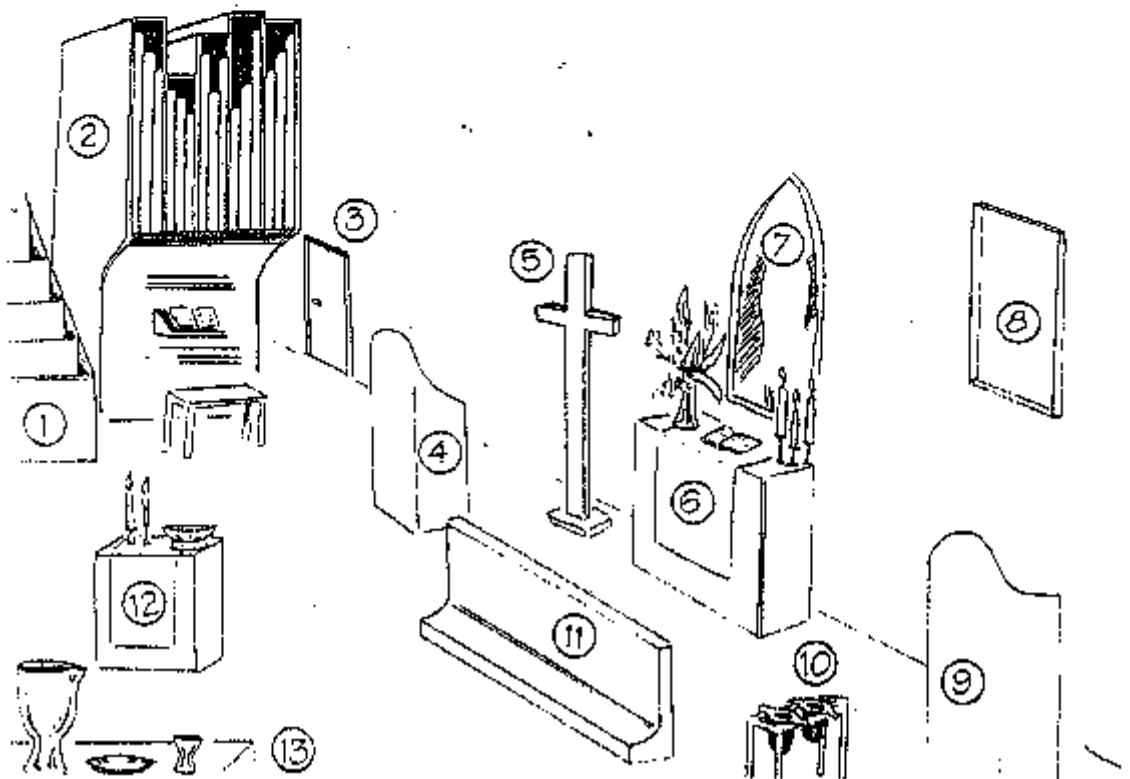

KOTISEURAKUNTANI

KOTIKIRKKONI

KIRJOITA ALLA OLEVILLE VIIVOILLE KIRKON ERI
OSIEN NIMET.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____
8. _____
9. _____
10. _____
11. _____
12. _____
13. _____

Oikeat vastaukset:

1. Kuoroparvi
2. Urut
3. Sakasti
4. Saarnatuoli
5. Risti
6. Alttari
7. Alttaritaulu
8. Virsinumerotaulu
9. Lukupulpetti
10. Kolehthaavit
11. Alttarikaide
12. Kastepöytä
13. Ehtoollispöytä